

הדלקת נרות שבת

באמצעות נורות חשמל

סא"ל הרב מלאכי ראבד | ראש ענף הלכה

א | שני דינים בהדלקת נר שבת

כתב הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ה ה"א):

"הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רוצה מדליק ואם לא רוצה אינו מדליק, ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצרות או נט"י לאכילה, אלא חובה.

ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת. אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת. וחייב לברך קודם הדלקה ברוך אתה ה' אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת כדרך שהוא מברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים."

הנה נראה מדברי הרמב"ם הנ"ל שחובת הדלקת נר שבת הינה משום עונג שבת. והמעין ברמב"ם בפ"ל הל"ה כתב הרמב"ם וז"ל:

"מסדר אדם שולחנו בערב שבת ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית וכו' וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת. ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן."

משמע שדין הדלקת הנר משום כבוד השבת ולא מצד עונג שבת.

ועוד יש לדקדק, דבפרק ה' כתב הרמב"ם:

"ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת."

משמע שעיקר החיוב הוא בשבת עצמה, אולם, בפרק ל' כתב הרמב"ם שהדלקת הנר הוא חיוב מבעוד יום.

ועיין בחידושי הגר"ח על הש"ס (אות י"א) שכתב ליישב זאת ד: דבחיוב ההדלקה יש שני דינים, חדא משום עונג שבת וגם משום כבוד השבת והם חלוקים בדיניהם. דדין עונג שבת שייך רק בשבת עצמו וכמו שאר דיני עונג באכילה ושתיה, משא"כ בדין כבוד שבת

שהחיוב הוא כבר מבעו"י שזהו ג"כ בכלל כבוד השבת. ובזה מיושבים דברי הרמב"ם הנ"ל. וכן מבואר בשולחן ערוך, אורח חיים רס"ג ב', ד'.

ונבאר את הדברים ביתר הרחבה: הנה עניין הדלקת הנר מצד עונג שבת בפשטות הוא כדי שלא ייכשל בעץ ובאבן וזו הכוונה "שלום ביתו". א"כ יוצא דחובת הדלקת הנר מצד עונג שבת הוא חיוב בחפצא והכוונה שבבית יהיה נר דולק כדי שיהיה אור שלא ייכשלו בעץ ובאבן אולם חובת הדלקת הנר מצד כבוד השבת הכוונה שזה חיוב על הגברא, שצריך האדם בעצמו לכבד את השבת ע"י שמדליק נרות לכבוד השבת.

ונראה שכן מדוקדק קצת מלשון השו"ע דבסוף סעיף ב' כתב:

"אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת וכו' שזה בכלל עונג שבת".

בהלכה זו כתב שחיוב הדלקת הנרות הוא "להיות בבתיהם נר דלוק" משמע חיוב בבית, מעין "חיוב חפצא", שהעיקר שיהיה אור בבית שלא יכשל בעץ ואבן ויהיה עי"ז שלום בית. אולם בהלכה ד' כתב וז"ל:

"לא יקדים להדליקו מבעוד היום גדול שאז אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת".

משמע שהחיוב בהדלקת הנר הוא עצם ההדלקה שזה חיוב על הגברא והסיבה משום כבוד שבת.

ונראה בזה ב' טעמים שהביא הטור מדוע נוהגים שנשים מדליקות וז"ל:

"והנשים מוזהרות בו יותר כדאיתא במדרש מפני שכבתה נרו של עולם פירוש גרמה מיתה לאדם הראשון והרמב"ם ז"ל נתן טעם לדבר מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית".

דהטעם הראשון הוא משום כבוד השבת ז"א כיון שהיא גרמה מיתה לאדם הראשון שהוא נרו של עולם הרי שעכשיו עליה לעשות מצוה בעצם ההדלקה וזה ענין כבוד שבת שמצותה הוא בהדלקה עצמה והטעם השני הוא ענין של עונג שבת ז"א כיון שהאישה מצויה יותר בבית ועסוקה בצרכי הבית הרי שהיא צריכה יותר את האור כדי שלא להיכשל בעץ ובאבן שזה מצד שלום בית ולכן מוזהרת בו יותר.

ב | ברכה על הדלקת נר שבת

והנה עלינו לברר האם חובת הברכה על הדלקת הנרות היא משום כבוד שבת או משום עונג שבת.

מפשטות דברי הרמב"ם בפרק ה' נראה שדיבר על מצות הדלקה משום עונג שבת וז"ל:

"ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת וחייב לברך קודם הדלקה וכו'".

אמנם בפרק ל' שכתב שחייב להדליק מפני כבוד שבת לא הזכיר את הברכה, וחזינן בפשטות שחיוב ברכה הוא רק משום העונג שבת שזה שלום ביתו כמבואר.

ג | ביאור פסקי השולחן ערוך, סימן רס"ג

סעיף ו': "בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו אבל מי שהוא אצל אשתו א"צ להדליק בחדרו ולברך עליו לפי שאשתו מברכת בשבילו".

ביאור: הסיבה לחיוב הברכה הוא משום שיש להם חדר מיוחד דהדלקת נר חובה הוא משום שלום בית שלא יכשל בעץ ובאבן ובחדר שמייוחד לו הוא אחראי שיהיה אור ולא אכפת ליה שאשתו מברכת עליו בביתה, אולם אם הוא אצל אשתו כתב הבה"ל לבאר שחובת הברכה משום שלום בית מוזהרת יותר האישה ולכן היא מברכת במקום אחד והנה כאילו הוא היה המברך וממילא נפטרו כל החדרים שהוא מדליק בברכה. וכמו לענין בדיקת חמץ דמברך במקום אחד ועל סמך זה הוא בודק את כל החדרים (לפ"ז) יוצא שהאישה מברכת צריכה לכוון לפטור כל החדרים ולכן יש הנוהגים שבשעת הברכה מכבים את כל נורות החשמל בבית כדי שתוכל לברך על הנר שהוא משום שלום בית שלא יכשלו בעץ ואח"כ הבעל מדליק את נורות החשמל).

סעיף ז': "אורח שאין לו חדר מיוחד וגם אין מדליקין עליו בביתו צריך להשתתף בפרוטה".

ביאור: אורח שאין לו חדר מיוחד הרי שמצד "שלום בית" הוא פטור כיון שבעל הבית הוא האחראי לתיקון הבית ולסידורו, ועליו חלה חובת הדלקת הנר משום שלום בית ומשום עונג שבת, וממילא כיון שיש כבר אור בבית הרי שיש לאורח עונג שבת וכן שלום בית שלא יכשל בעץ ובאבן. אולם כיון שהדלקת הנר היא גם משום כבוד שבת, ובכך מחויב גם האורח, עליו להדליק בלא ברכה, או לחילופין לצאת ידי חובה באשתו המדליקה עליו בביתו, או להשתתף בפרוטות בהדלקה שיהיה לו שיכות בהדלקה ובזה מכבד את השבת בנרות ששייכים גם לו.

סעיף ח': "ב' או ג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד י"א שכל אחד מברך על מנורה שלו ויש מגמגם בדבר ונכון ליהרר בספק ברכות להקל ולא יברך אלא אחד".

ביאור: כאשר יש כמה בעלי בתים בחדר אחד הרי שעל כל אחד חלה חובת הברכה משום שלום בית בשווה ומאי אולמי דהאי מהאי, לכן י"א כיון שכבר חלה חובת הברכה על כל אחד וכיון מה שמתוסף אורה יש בה משום שלום בית ושמחה יתרה להנאת אורה בכל זווית וזווית (לשון המ"ב שם) לכן כל אחד יכול לברך על מנורה שלו ויש מי שמגמגם ואחד יברך ויפטור את כולם.

סעיף ט': "המדליקין בזווית הבית ואוכלים בחצר אם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה".

וּכְתַב הַמְשָׁנָה בְּרוּרָה בִּסְ"ק מ"א:

"הוּא בְּרַכָּה לְבַטְלָה שְׂכִיּוֹן שְׂאִינֹו יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת שׁוּם תְּשֻׁמִישׁ אֶצְלָן כְּשַׁחְזוֹר אַח"כ לְבִיתֹו בְּלִילָה שְׁלֵא יִכְשַׁל בְּעַץ וּבִאֲבָן לִית בִּיהַ מְשׁוּם שְׁלוֹם בֵּית" ע"כ.

והביאור: כיון שמצות הברכה על ההדלקה היא רק משום שלום בית הרי שזוהי ברכה לְבַטְלָה וְלֹא אִכְפַּת לִיהַ שְׁבַלְאוּ הִכִּי יֵשׁ כִּאֵן בְּהַדְּלָקָה כְּבוֹד שַׁבַּת שֶׁהַדְּלִיק נְרוֹת לְשַׁבַּת בְּכָל אֹפֶן חֲשִׁיב בְּרַכָּה לְבַטְלָה. הִרִי זֹו רֵאִיָּה שְׁכָל דִּין בְּרַכַּת הַנֵּר זֶה רַק מְשׁוּם שְׁלוֹם בֵּית. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף שֶׁהֵנָּה הִרְמ"א בִּסְעִיף ד' כְּתַב וּז"ל:

"אִם הִיָּה הַנֵּר דְּלוּק מִבְּעוּ"י גְּדוּל יִכְבְּנוּ וַיַּחְזוֹר וַיְדַלִּיקֵנוּ לְצוּרֵךְ שַׁבַּת".

לְפִי דְבַרְנוּ צ"ל כַּךְ, דְּכִיּוֹן שִׁישׁ עֲנִין לְהַדְּלִיק גַּם מִצַּד כְּבוֹד שַׁבַּת זֹוהַ הִרִי לֹא עֲשֵׂה לְכֹן צְרִיךְ לְכַבּוֹת כְּדִי לְקַיֵּם הַהַדְּלָקָה גַּם מִצַּד כְּבוֹד הַשַּׁבַּת וְכִיּוֹן שְׂכִיבָה הִרִי שְׁחַל עֲלֵיוּ מִחֲדָשׁ שְׁנֵי הַחַיּוּבִים: א. כְּבוֹד שַׁבַּת ב. שְׁלוֹם בֵּית וּלְכֹן צְרִיךְ לְחַזוֹר וּלְבַרֵךְ!

לְסִיכּוּם, אִם יֵשׁ חֲדָר מִיּוּחַד הִרִי שְׁחִיב בְּבְרַכָּה מְשׁוּם שְׁעַכְשִׁיו הוּא אַחְרָאֵי עַל הַחֲדָר הַזֶּה וְעֲלֵיוּ חֲלָה חוֹבַת הַהַדְּלָקָה שְׁלֵא יִכְשַׁל בְּעַץ וּבִאֲבָן (מִכֵּאֵן נִרְאָה שְׁחֲדָר מִיּוּחַד זֶה דּוּקָא אִם בְּעַה"ב לֹא נִכְנַס כָּלֵל לְחֲדָרוֹ וּמִקְצֵה בְּמִיּוּחַד בְּשִׁבִּילוֹ אֵת הַחֲדָר עַד כְּדִי כַּךְ שֶׁהַבְּעֵלִים לֹא נִכְנָסִים לְחֲדָר הַזֶּה לְלֹא רְשׁוּת) וְאִם אֵין לוֹ חֲדָר מִיּוּחַד הִרִי שְׁפִטוֹר מִבְּרַכָּה. וְלַעֲנִין לְהַשְׁתַּתֵּף בְּפְרוּטוֹת, זֶה תְּלוּי אִם אֲשֶׁתּוֹ מִדְּלַקַּת עֲלֵיוּ אוֹ לֹא.

ד | הַדְּלַקַּת נְרוֹת חֲשַׁמֶּל

הֵנָּה מִצְאָנוּ שְׁנַחֲלָקוּ פּוֹסְקֵי הַדּוֹר הַקּוֹדֵם וְדוֹרְנוּ זֶה בְּשִׁאֲלָה הָאֵם יוֹצֵאִים יְדֵי חוֹבָה בְּהַדְּלַקַּת נְרוֹת הַחֲשַׁמֶּל: רַבִּים הִתִּירוּ וְרַבִּים אִסְרוּ, כִּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר לְמַעֲיִין בְּשׁו"ת יַחוּהַ דַּעַת (ה' כ"א), וּבְשִׁמִּירַת שַׁבַּת כְּהַלְכַתָּה פֶּרֶק מ"ג.

שְׁנַיִם מִפּוֹסְקֵי הַדּוֹר הַקּוֹדֵם - הַלְּבוּשֵׁי מִרְדְּכֵי (או"ח נ"ט) וְהַמְהַרְש"ג (ב' ק"ז) - יִצְאֹו לִידוֹן בְּדַבַּר הַחֲדָשׁ, כִּי הַדְּלַקַּת נְרוֹת שַׁבַּת הִיא דוּקָא בְּשִׁמּוֹן וּפְתִילָה, אוֹ דוּקָא בְּאֵשׁ. מִכּוּחַ חִידוּשׁ זֶה, אִסְרוּ לְהַדְּלִיק נְרוֹת שַׁבַּת בְּעִזְרַת נְרוֹת חֲשַׁמֶּל. אֲלֹא, שְׁפּוֹסְקֵי דוֹרְנוּ (וְרֵאֵה בִּיחׁוּהַ דַּעַת ש"ס) חֲלָקוּ עֲלֵיהֶם מְשֻׁנֵי הִיבְטִים: מִצַּד אַחַד, נְוֹרַת לְהַט גִּידוּנָה לְדַעַת פּוֹסְקִים רַבִּים כִּאֵשׁ גְּמוּרָה, וְעַל כֵּן הִרִי לְפָנֵינוּ הַדְּלָקָה בְּאוֹר הָאֵשׁ. מִצַּד שְׁנַיִ, כְּפִי שְׁנַתְּבָאֵר לְעִיל, אִם הִטְעַם הַמְּרַכְזֵי לְהַדְּלַקַּת הַנֵּר הוּא מְשׁוּם שְׁלוֹם בֵּית, דֵּהֵינּוּ בְּעַצֵּם הַעוֹבְדָה שִׁישְׁנָה תֵּאוּרָה, הִרִי שְׁתֵּאוּרָה כְּלִשְׁהַי מוֹעִילָה, וְאֵין צוּרֵךְ דוּקָא בְּאוֹר הָאֵשׁ, אוֹ בְּשִׁמּוֹן וּפְתִילָה.

נִרְאָה, שֶׁהַלְּבוּשֵׁי מִרְדְּכֵי וְהַמְהַרְש"ג הִנִּיחוּ, שְׁמִשׁוּם כְּבוֹד הַשַּׁבַּת נִתְקַנָּה מִצְוַת הַדְּלָקָה מִיּוּחַדָּת, וְאוֹתָהּ נִיתָן לְקַיֵּים אֶךְ וּרְקַ עַל פִּי גְדִרְיָה הַהַלְכַתִּיִּים שְׁקִבְעוּ לָהּ חֲכָמִים, דֵּהֵינּוּ בְּנֵר וּבְפְתִילָה. בִּיחׁוּהַ דַּעַת ש"ס דָּן בְּסִבְרָה דוּמָה, וּלְפִיָּה הִיּוֹת שְׁנוֹרוֹת הַחֲשַׁמֶּל דּוּלְקוֹת בְּבִתְּיָנוּ בְּמִשְׁךְ כָּל יְמוֹת הַשַּׁבּוּעַ, אֵין בְּהֵן הִיכָר מִיּוּחַד לְכְבוֹד שַׁבַּת. אֶף כִּאֵן, מִצַּד עוֹנֵג שַׁבַּת אֵין כָּל הַבְּדֵל בֵּין נֵר חֲשַׁמֶּל וְנֵר שִׁמּוֹן, אֶךְ מִצַּד כְּבוֹד הַשַּׁבַּת, אִכְּן יֵשׁ צוּרֵךְ בְּהַדְּלָקָה

מיוחדת. אמנם כאמור, במסקנת היחווה דעת הוא מאפשר להדליק גם נר חשמל שיש בו נורת להט, אם אמנם הודלק במיוחד לצורך השבת, ולדעתו מברכים על הדלקה זו¹, וכך נוהגים רבים בעיקר המצויים בצה"ל בתנאי שטח במקומות שאין אפשרות מעשית להדליק בהם נרות שבת כמנהג ישראל. וכך סיכמנו וכתבנו בתורת המחנה (ל"א ד):

"עוד יש להוסיף שלדעת רבים מפוסקי דורנו ניתן במקום צורך לצאת ידי חובת נר שבת בהדלקת מנורת חשמל לכבוד שבת, הואיל ובכך גורם להבערת חוט הלהט שבנורה (ואכן לפי זה אין להקל בנורה חסרת חוט להט כנורת פלורוסנט, אולם יש המקלים אף בכך הואיל ובלשון בני אדם נקראת פעולת הדלקה), ועל כן מי שאין בידו נרות, ידליק בברכה את אור החשמל שבמקום האכילה".

1. בשו"ת משפטי עוזיאל (אורח חיים ז') הורה שלא להדליק נר חשמל מחשש לתקלה שתוביל לכיבוי הנרות ולפגיעה בעונג השבת. הרב עובדיה דוחה טענה זו, בכך שבזמנו של הרב עוזיאל אכן היו תקלות חשמל רבות, אך היום ברובא דרובא של קהילות ישראל מקורות החשמל יציבים, ואין לחשוש לתקלה ולהפסקת חשמל.